

Intervju: Predsjednica Ustavnog suda, prof. dr. sc. Jasna Omejec

Za početak, recite nam nešto o svojim studentskim danima. Koji je bio Vaš glavni motiv za studij prava?

Moj tata je bio pravnik, jedan od najboljih koje znam. Mama je bila učiteljica. Moja je sestra krenula maminim stopama, a ja tatinim.

Kako je izgledalo onodobno studiranje na Pravnom fakultetu u Osijeku?

Studij prava u Osijeku ostao mi je u lijepom sjećanju. To su bile početne 80-te godine prošlog stoljeća. Pamtim ih po mnogim neprospavanim noćima, bilo zbog bogatog osjećkog noćnog života, bilo zbog pravničkih knjiga koje sam minuciozno proučavala, uvijek uz glazbu Davida Bowiea, Deep Purplea, Led Zeppelina ili Aerosmitha, koju i danas slušam s istim užitkom. No, to što sam puno učila, i što sam proučavala daleko širi fundus pravne literature od onog obveznog, i to s velikim žarom i iskrenim zanimanjem, nije povezano sa samim fakultetom. To morate pronaći u sebi. Taj dar za pravo i tu "volju za pravom" ili imate ili nemate.

Jeste li uspijevali spojiti studijske obveze s društvenim životom svojstvenim studentskoj populaciji?

O da, itekako, unatoč tome što sam puno učila i bila odličan student. Tu sam stvorila vlastita pravila ponašanja. Ukratko, redovito sam bila na predavanjima, seminarima, vježbama, itd. Radila sam volonterski nekoliko sati dnevno i u seminarskoj knjižnici, gdje sam studente upućivala na odgovarajuću stručnu literaturu. Ujedno sam unaprijed pažljivo planirala godišnji raspored ispita. Dakle, kad je došlo vrijeme za neki ispit, prvo sam procijenila koliko mi treba vremena za njegovu pripremu. Tada sam svom društvu najavila, ovisno o procjeni: nema me dva tjedna, četiri tjedna ... Nakon što sam ispit položila, vraćala sam se svom društvu i poznatim osječkim "tulumima", do novog ispita ... I tako iz godine u godinu. Dakle, uspjela sam uravnotežiti te dvije dimenzije studentskog života, po vlastitom modelu.

Redovita ste profesorica na katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu... Mnogi studenti osjećaju svojevrsnu odbojnost prema toj grani prava. Jeste li već kao studentica prava prepoznali upravno pravo kao granu koju biste posebno proučavali?

Jesam, ali sigurno ne čitajući loš ispitni udžbenik upravnog prava. Ljepotu upravnog prava otkrio mi je profesor Ivančević i njegova knjiga "Institucije upravnog prava", koja nije bila obvezna ispitna literatura. Preko nje sam došla do Krbeka. Te sam knjige jednostavno "gutala" jer su mi one otkrивale posebni svijet tzv. državnog prava s dva europska

kontinentalna pravna kruga, germanskim i romanskim. Fascinantna pravna građa. Ona doslovno pokazuje dualnu konstrukciju europskih kontinentalnih država. Već sam tada znala govoriti da bih ja upravno pravo studentima predavala na drugačiji način, po drugačijoj metodologiji.

Kao profesorici upravnog prava, koji su faktori Vama osobno presudni kod studenata pri procjeni njihova znanja i ocjeni sposobnosti?

Tu sam oduvijek malo posebna. Kako sam uvjerena da mehaničko učenje pravne građe, moć reprodukcije te građe, pa i vještina njezine prezentacije, ma kako bili uspješni, ne jamče dobrog pravnika, nikada nisam bila zagovornik prisiljavanja studenata da napamet uče pozitivno pravo. Radije im na ispitu dam ZUP ili ZUS u ruke s porukom da se njime slobodno služe, a onda počnem postavljati pitanja. Već nakon nekoliko rečenica u pravilu znam o kakvoj je osobi i o kakvom je studentu riječ.

Kroz svoju ste impozantnu pravničku karijeru imali priliku upoznavati mnogobrojne pravnike. Kakve osobine, prema Vašem mišljenju, treba imati kvalitetan pravnik?

Osim dara za pravo i "volje za pravom", o kojima sam prethodno govorila, temeljni preduvjeti za kvalitetnog pravnika su znanje, disciplina, odgovornost i profesionalna etika. Samo se iz znanja i samo se na znanju može graditi stručni autoritet. Ništa vam ne vrijedi tzv. institucionalni autoritet, koji crpate iz posla, položaja ili dužnosti koju obavljate, ako suradnici u vama ne vide stručni autoritet koji izvire samo iz Vaše osobe i jedino je povezan s Vašom osobom. Voljela bih da kolege studenti zapamte ove moje riječi: ako se budete oslanjali na institucionalni autoritet, ali istodobno ne budete imali osobni integritet i stručni autoritet među suradnicima, nećete dobro završiti. Konačno, sav Vaš trud, pa i znanje, past će u vodu ako zaboravite na to da se pravo mora obraćati čovjeku i štititi njegovo ljudsko dostojanstvo.

Mislite li da pravni fakulteti mogu nekako pridonijeti u tom smislu? Znanje je u pravu neophodno, no, postoje li neki drugi mehanizmi procjene budućih praktičara?

Pravni fakulteti moraju osposobljavati studente za specifično pravničko rezoniranje. Pravo je studij koji u studentu treba izgraditi novu, tzv. konstitucionalnu svijest o ljestvici vrijednosti objektivnog pravnog poretka. On treba studenta osposobiti za primjenu posebnih metoda pravne interpretacije tih vrijednosti. To je studij koji studenta treba osposobiti i za specifičnu pravničku procjenu okolnosti konkretnih slučajeva koja eliminira nebitno, a odgovarajuće vrednuje pravno relevantno, pri čemu je u središtu uvijek uravnoteživanje privatnih i javnih interesa. Sve to treba biti praćeno općim pravno-tehničkim znanjima koja studenta osposobljavaju za praktično snalaženje u gustim i nepreglednim mrežama državne i europske uprave i pravosuđa, koje su u stalnim mijenama. Procijenite sami vodi li vas pravni fakultet u tom smjeru.

Članica ste Venecijanske komisije kao savjetodavnog tijela Vijeća Europe za ustavna pitanja. Ondje ste zasigurno imali prilike upoznati pravnike iz raznih pravnih krugova. Jeste li primijetili neke značajnije razlike u promišljanju o pravu između njih i hrvatskih pravnika?

U Venecijanskoj komisiji danas djeluju najbolji europski pravnici. Kad je riječ o profesorima javnog prava, spomenula bih samo Paula Craiga iz Ujedinjenog Kraljevstva, Kaarla Tuorija iz Finske, Jeana-Clauda Scholsema iz Belgije, Iaina Camerona iz Švedske, Pietera van Dijka iz Nizozemske, Regine Kiener iz Švicarske, itd. Tu je i profesorica Sarah Cleve-

land s američke Columbia Law School. Ima i mnogo bivših i sadašnjih ustavnih sudaca, primjerice Nijemac Wolfgang Hoffmann-Reim. Ja sam kombinacija jednog i drugog, kao i profesor i ustavni sudac Christoph Grabenwarter iz Austrije ili Evgeni Tanchev iz Bugarske. S tom skupinom pravnika teško je bilo koga uspoređivati. To su ljudi koji danas stvaraju i oblikuju suvremenu znanost javnog prava.

Koliko suci, prema Vašem mišljenju, u našem pravnom krugu daju prednost teleološkom tumačenju propisa i prava?

Nažalost, još uvijek smo i zarobljenici i taoci generalnog pristupa pravu koji potječe iz naše tzv. nepravde ili loše prošlosti. Puno sam puta isticala da stariji hrvatski pravnik danas još uvijek temelji svoj rad na socijalističkoj inačici Kelsenovog pravnog pozitivizma, to jest na slijepoj primjeni pravne norme i sklonosti prekomjernom formalizmu. Tijekom 20. stoljeća na ovim prostorima nismo baš bili opterećeni Jheringovom pitanjem cilja u pravu, uvidima njemačke *Freie Rechtsschule*, Holmesovim pravnim realizmom ili Hartovim pojmom prava, pa ni pojmom subjektivnih javnih prava. Ukratko, tumačenje i primjena prava u našoj zemlji bili su, a u velikoj su mjeri i danas, opterećeni rigidnim "tekstualnim" ili "gramatičkim" pozitivizmom koji priječi da se konkretni slučajevi sagledavaju kontekstualno i teleološki. Europsko pravo traži promjenu, traži odmak od takve vrste prekomjernog formalizma. Riječ je o zahtjevima koji traže radikalnu promjenu naše pravne svijesti. Ovdje dakako nije riječ o nužnom pravnom formalizmu u okvirima vladavine prava.

Danas ste predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske. Osim sudačke i nastavničke, značajna je i Vaša izdavačka djelatnost u razvoju pravne znanosti, a obuhvaća i aspekte europskih integracija. Kako, prema Vašem profesionalnom smislu, vidite utjecaj tih integracija na tranzicijske (ili postranzicijske) države kakva je i Hrvatska?

Utjecaj je ogroman, presudan. Gotovo sve države europskog postkomunističkog bloka oblikovane su po modelu država zapadnoeuropskog tipa. Primjerice, nevjerojatna ekspanzija ustavnog sudstva u tim državama početkom 1990. godine dogodila se u velikoj mjeri pod utjecajem Venecijanske komisije koja je imala ključnu ulogu u oblikovanju suvremenog modela tog sudstva po uzoru na njemački. Nažalost, taj "uvezeni" model novog, otvorenog društva, zajedno sa zahtjevom za konstitucionalnom kontrolom vlasti, nije korespondirao i još uvijek ne korespondira sa surovom stvarnošću postkomunističkog života i s kolektivnom svijesću nacije koja je bila i uvelike ostala zarobljenik naše loše prošlosti. Sudar je žestok. Njegove manifestacije gledamo svaki dan.

Nedvojbeno ste u svom radu izloženi različitim, kako stručnim i znanstvenim, tako i političkim pritiscima. Kako usklađujete sve „potrebe“ koje se stavljaju pred Vas kao sutkinju?

Prvo, na političke pritiske koji dolaze izvana morate biti apsolutno imuni. Neovisnost, odnosno sloboda ustavnog suca od političkih struktura silno je važna, presudna. Druga je situacija unutar Suda, kad svoja stajališta sučeljavate sa stajalištima drugih 12 ustavnih sudaca koji dolaze iz posve različitih pravničkih miljea, različitog su pravničkog usmjerenja, različitog stupnja znanja o predmetu o kojemu se raspravlja, posve suprotnih životnih i svjetonazorskih uvjerenja. Kad pristanete na dužnost ustavnog suca, onda pristajete na neprekidnu borbu argumenata za svoja pravna stajališta, ali i na vlastite poraze u toj borbi. Ima preteških trenutaka, kada osjećam da udaram glavom o zid i ne uspijevam promijeniti stvari, ili kada u povodu neke važne odluke vidim kako gubim bitku na svim frontovima. No, to je sastavni dio posla ustavnog suca.

Kako se odnosite prema odlukama Ustavnog suda s kojima niste suglasni?

Jednom kad je takva odluka izglasana, onda morate pristati da je to odluka Ustavnog suda koja obvezuje i vas. Čak i kad ste izdvojili svoje mišljenje, obvezni ste da tu odluku branite u javnosti najbolje što možete. To su pravila igre.

U posljednje vrijeme u svakodnevnom diskursu možemo mnogo čuti o raznim aspektima o Ustavnom sudu uopće, pa tako i ustavnom pravu. Kakvo je Vaše gledanje na stav građana o tim pitanjima? S obzirom na očito nerazumijevanje temeljnih načela ustavnog prava uopće, smatrate li da bi se ipak isključivo ustavni pravnici trebali baviti tim područjima? Ili možda postoji potreba za edukacijom šireg spektra građana o Ustavnom sudu?

Generalno, u Hrvatskoj se ne zna dovoljno o ustavnom sudstvu. Loše je kad o njemu ne znaju dovoljno ni oni koji upravljaju zemljom. Zato je nužno prvo izgraditi snažnu jezgru hrvatskih konstitucionalista. To je profesor Smerdel pokušao s osnivanjem Hrvatske udruge za ustavno pravo. Ta bi intelektualna jezgra onda trebala svojim aktivističkim djelovanjem širiti postavke o ustavnom sudstvu, odnosno o ustavnom pravu općenito, i na druge grane prava. Govorim o nužnom procesu konstitucionalizacije cjelokupnog korpusa domaćeg prava. To je prvi korak, bez kojega se ne može dalje.

Na predavanju koje ste održali u organizaciji Udruge Pravnika govorili ste i o ustavnom sudovanju. Možete li nam izložiti kako je ta doktrina primjenjiva u hrvatskom ustavnom poretku?

Mislim da je dostatno istaknuti bitnu razliku između zadaća ustavnog sudstva u razvijenim zapadnim demokracijama kao što su Njemačka ili Austrija, od posebnih zadaća tog sudstva u postkomunističkim tranzicijskim demokracijama. Istaknula bih dvije takve zadaće. Prvo, ustavni sudovi u novim demokracijama imaju transformativnu ulogu. Oni se u svojim odlukama oslanjaju na jurisprudenciju velikih ustavnih sudova kao što je njemački te europskih sudova u Strasbourgu i Luxembourg. Na taj način oni prenose u domaći poredak europske vrijednosti i konkretne sadržaje liberalno-demokratskih društava. Njihove odluke onda služe i kao obvezujuće smjernice za djelovanje državne vlasti. Drugo, ustavni sudovi u tim zemljama često djeluju kao "filter" kroz koji se politički konflikti visokih tenzija - koji su se ranije rješavali primjenom državne sile - transferiraju u pravnu dimenziju. Oni se na taj način depolitiziraju i rješavaju primjenom ustavnih načela i pravila, koja dovode do demokratskog i legitimnog ishoda. Doduše, nerazumijevanje takvih odluka Ustavnog suda ponekad je golemo, ali je njihovo prihvaćanje u konačnici ipak nekonfliktno.

Postoji li *credo* kojim se pokušavate voditi u radu?

U teškim trenucima, osobito kada se u povodu neke odluke Ustavnog suda suočite s općim nerazumijevanjem javnosti i kada se u medijima beskrupulozno natječu tko će o vama izreći ružniju ili pogrdniju kvalifikaciju, vodi me Aurelijeva poruka: *Djeluj i kada nema nade u uspjeh*. Tu mi je poruku u nasljeđe ostavio moj dragi Vlado Gotovac.

Imate li, za kraj, poruku za studente prava i mlade pravnike?

Da, uvijek im ponavljam ono slavno Churchillovo: *Never, never, never give up*.